

SALIH TRAKO i LEJLA GAZIĆ
(Sarajevo)

DVIJE MOSTARSKE MEDŽMUE

O rukopisnim zbornicima — medžmuama (*maǧmū'a*), kao vrsti rukopisa, do sada se pisalo u više navrata, ali njihovo bogatstvo i raznovrsnost sadržaja uvijek ponovo potiču na nova istraživanja.

U rukopisnoj zbirci Orijentalnog instituta u Sarajevu, između ostalih medžmua čuvaju se i dvije izuzetno bogate književnim, kulturološkim i istorijskim sadržajem. Obradujući ove medžmue u okviru svog redovnog rada u Institutu, došli smo do zaključka da bi bilo i interesantno i korisno da u jednom radu predstavimo njihov detaljan sadržaj. Kako se iz samog sadržaja medžmua može vidjeti, obje su nastale u Mostaru, a ispisivane su u XVIII vijeku. Obje medžmue su i u rukopisnu zbirku Orijentalnog instituta dospjele zajedno,¹⁾ pa ćemo ih zajedno i obraditi, jednu za drugom,¹⁾ s tim što će njihov sadržaj biti predstavljen onim redosljedom kako je raspoređen u samim medžmuama.

R. 4287

Medžmua ima 91 list, formata 20,5 x 14 cm, bez originalne folijacije. Uvezana je u kožni, meki povež, ali je u poluprosutom stanju. Papir je bijel, kvalitetan, srednje debljine. Medžmua je pisana uglavnom nestalik-pismom (*nash-ta'liq*), sa različitim brojem redova na stranici, kao i dimenzijama teksta, ali većinom 18 x 11 cm. Tekst je pisan crnim mastilom, a naslovi i podnaslovi crvenim, kao i linije koje uokviruju tekst i dijele polustihove.

1. Ova dva rukopisa su za Orijentalni institut otkupljena od Hasana Arpadžića iz Mostara, 1955. godine, sa još petnaest drugih rukopisa, jednim defterom i jednom štampanom knjigom. U inventaru nabavki nosili su brojeve 82/55 i 83/55 da bi, objedinjavanjem svih rukopisa u jednu zbirku, ovi rukopisi dobili novu signaturu, br. 4287 i br. 4288 i pod tim brojevima se vode u rukopisnoj zbirci Orijentalnog instituta.

Na unutarnjoj strani prve korice uveza nalijepljen je list sa ispisanim poslovicama na arapskom jeziku i kratkim izvodima iz nekih pravnih djela, sve dosta nečitko. Na unutarnjoj strani posljednje korice također je nali jepljen list sa nekoliko ispisanih hadisa.

Na prvom zaštitnom listu ispisane su fetve (decizije, pravna rješenja), koje se odnose na kugu. Jedna je od poznatog pravnika Abus-Su'ūda, a preuzeta je od Šejh Juje². Dvije fetve su od sarajevskog muftije Muhameda, a ostale su iz drugih izvora.

Cjelokupan sadržaj medžmue predstaviceo redom kako je u samom rukopisu:

- L. 1a — Kronogrami o osvojenju Istanbula i Egipta;
— Nekoliko poslovice i hadisa;
— Ispisi iz nekih pravnih djela;
— Recept za »pravljenje bisera od mravljih jaja«.
- L. 1b — Nekoliko stihova turskog pjesnika Kemal-paše.
- L. 2a — Prazan.
- L. 2b — Pjesma velikog osmanskog pjesnika Bakija (933/1526 do 1008/1600) pod naslovom: *Gufte-i Bāqī efendi* (5 bejtova);
— *Gufte-i Nihādī*³ (5 bejtova);
— Druga pjesma pod naslovom *Gufte-i Bāqī* (također 5 bejtova);
— Pjesma pjesnika Anija (*Ānī*) (5 bejtova).
- L. 3a — *Gufte-i Tab'i der ḥaqqi Mostar*⁴ (13 bejtova).
- L. 3b — Pjesma nepoznatog pjesnika (8 bejtova);
— Pjesma pjesnika Usulija (*Uṣūli*)⁵ (5 bejtova).
- L. 4a—b — Peterci (*muḥammas*) pjesnika Rahmija (*Raḥmi*)⁶ na stihove Nedžatija (*Nağātī*)⁷.
- L. 5a — *Gufte-i Faḍli al-Mostārī*⁸ (8 bejtova);
— Pjesma nepoznatog pjesnika (8 bejtova).

2. U rukopisu navedeno: *Yūyī Mustafā efendinin ḥaṭṭından naql dir.*

3. Pjesnik Nihadi iz Sarajeva, umro 996/1587. Vidjeti više u: Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima* (Biobibliografija), »Svjetlost«, Sarajevo 1973, str. 77—81.

4. Šabanović, *Književnost . . .*, str. 710.

5. *Uṣūli*, umro 945/1538. Brusali Mehmed Tahir, *Osmanli müellifleri*, cild II, s. 76.

6. *Raṣmī*, umro 974/1566—67. *Šāmsuddīn Sāmī, Qāmūs al-aṭlām*, III, s. 2270.

7. *Nağātī*, umro 914/1509. Brusali Mehmed Tahir, *Osmanli müellifleri*, II, s. 435.

8. Šabanović, *Književnost . . .*, str. 645.

- L. 5a—b — Pjesma Husamije (*Ḥusāmī*) iz Mostara⁹ (8 bejtova).
- L. 5b — *Gazel-i Mā'ili al-Mostāri*¹⁰ (10 bejtova);
— *Gazel-i Derviş paša al-Mostāri ol gece söylediği gazel-dir ki yarındası şehid olmuştur*¹¹ (9 bejtova).
- L. 6a—7b — Kronogrami, uputstva za određivanje prvog dana u godini, zagonetke, šale i dosjetke u stihovima i u prozi, na arapskom i turskom jeziku, kratki izvodi iz nekih poznatih djela na arapskom jeziku.
- L. 8a—b — Nekoliko izvoda iz djela *Şarḥ Şīrat al-islām*¹² u kojima se govori o liječenju pomoću »dova«.
- L. 9a—10a — Izvodi iz raznih djela iz oblasti prava, između ostalog i klasifikacija pravnih učenjaka na sedam grupa.
- L. 10b—18a — Uzorci za sastavljanje raznih akata i podnesaka (arzovi, teskere, fermani, bujuruldije) i prepisi raznih dokumenata. Neki od njih su datirani, a u mnogima se spominje Mostar, ali i druga mjesta iz naših krajeva.
- L. 13b — Prepis fermana upućenog bosanskom valiji Muhsin zade Mehmed-paši, a odnosi se na rođenje carevića Selima 1175/1761.
- L. 19a — Prepis fermana o rođenju princeze Hibetullah 1172/1759. i preporuke o proslavi njenog rođenja u narodu.
- L. 19b — Prepis vakufname Ibrahima, sina hadži Saliha, imama iz Neziragine mahale u Mostaru iz 1165/1752. godine.
- L. 20a—22a — Uzorci za sastavljanje različitih akata i izvodi iz pojedinih djela iz oblasti epistolografije.
- L. 22b — Prepis pisma na perzijskom jeziku koje je Munla Džami uputio sultanu Bajezidu¹³;
— Uzorak molbe za pomilovanje (*şafa'at nama*).
- L. 23a—25a — Uzorci za sastavljanje raznih dopisa i pisama (teskere, arzuhal, temessuk). U nekima se spominju Mostar i Počitelj, a u nekima je navedena i godina: 1174/1760-61. u dva uzorka, a u jednom 1098/1687.
- L. 25b—27b — Kratki izvodi iz nekih pravnih djela;
— Kratki dogmatički spis *Hudā rabbum*;
— Izvodi iz Zamahšarijevog djela *Rabī' al-abrār*.¹⁴

9. Isto, str. 334.

10. Isto, str. 415—416.

11. Isto, str. 116—129.

12. Vidi: Ḥaḡi Ḥalīfa, *Kašf al-zunūn*, II, 1044.

13. Najvjerojatnije je ovdje riječ o *Muḥammad ḥāḡḡ Ḥasan—zāde*, osmanskom učenjaku i pjesniku iz vremena sultana Bajezida, sa pseudonimom Džami, umro 911/1505—6, koji je bio i kaziasker Anadolije. Vidi: Š. Sāmī, *Qāmūs al-a'el ām*, III, s. 1760.

14. Vid.: W. Ahlwardt, *Verzeichniss der Arabischen Handchriften*, VII, S. 333.

- L. 28a — Tri uzorka prigodnih propovijedi (hutba).
 L. 28b—29b — Kasida na arapskom jeziku (43 bejta) pod naslovom: *Qašida li al-mawlā Ishāq al-Uskūbi*.¹⁵
 L. 29b—30b — *al-Qašida at-tantarāniyya* — Hvalospjev na arapskom jeziku (35 bejtova) koji je ispjevan velikom veziru Nizam al-Mulku¹⁶.
 L. 30b — Lični opis vjerovjesnika Muhameda na arapskom jeziku sa prevodom na turski.
 L. 31a — Izvod iz djela *Muharrik al-qulūb*¹⁷.
 L. 31b—33a — Uzorci za sastavljanje dopisa (tapija berat, maʿrifet-nama, arz) i pisama. U nekima se spominje Mostar, u nekima Sarajevo, a jedan uzorak je datiran 1176/1762-3.
 L. 33b — Prepis pisma koje je šejh Gaʿibija¹⁸ uputio velikom veziru Sulejman paši;
 — Uzorak poziva na svadbeno veselje.
 L. 34a — Prazan.
 L. 34b — Izvodi iz djela *Mašābih*.¹⁹
 L. 35a — Fetve sarajevskog muftije Muhameda.
 L. 35b—36a — Prazni.
 L. 36b — Jedan zapis koji se »nosi radi zaštite od nevolja«, a pripisuje se Muhyiddin ʿArabiju.
 L. 37a — Jedna pjesma (10 bejtova) od Ašik Omera²⁰ peterci istog pjesnika.
 L. 37b—38a — Prazni.
 L. 38b — Jedna molitva (dova) na turskom jeziku koja se »učić prije propovijedi (vaʿz).
 L. 39a — Prazan.
 L. 39b — Gazel pjesnika Nijazija (*Niyāzi*)²¹ — 8 bejtova;
 — *Gufte-i Dāniši*²² (5 bejtova);
 — *Gufte-i Hilmī*²³ (5 bejtova).
 L. 40a — Gazel Adli čebelije Mostarca (ʿAdli čelebi al-Mostārī²⁴ — 5 bejtova;

15. Ishak Celebi iz Skopja, umro 943/1536. Brusali Mehmed Tahir, Osmanli müellifleri, II, s. 76.

16. Vid.: Ahlwardt, VI, S. 593; Haği Halifa, Kaş al-zunūn, II, s.1340.

17. Vid.: Kasim Dobrača, Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa, sv. I, str. 479—480.

18. Šabanović, Književnost . . . , str. 647.

19. Zbirka hadisa *Mašābih as-sunna* čiji je autor Husayn b. Masʿūd al-Farrā, al-Bagawī aš-Šāfiʿi. Vid.: Dobrača, Katalog . . . , I, str. 281.

20. Brusali Mehmed Tahir, Osmānli müellifleri, II, s. 312—313.

21. Isto, I, 172—174.

22. Šabanović, Književnost . . . , str. 637.

23. Isto, str. 657.

24. Isto, str. 114—115.

- *Nažira* — paralela Hadži Derviša Mostarca (*Ḥađi Darwiš al-Mostāri*)²⁵ na prethodni gazel;
- *Nažira Muji Mostarca* (*Mūyi al-Mostāri*)²⁶ na isti gazel;
- *Nažira Jetimija Mostarca* (*Yatimī al-Mostāri*)²⁷ na isti gazel.
- L. 40b — *Nažira Senaija Mostarca* (*Tāna'i al-Mostāri*)²⁸ na navedeni gazel;
- *Tāriḥ-i binā'i qal'a-i Mostār* — kronogram o gradnji tvrđave u Mostaru²⁹ (5 bejtova);
- *Mostar köprüsünün tārihidir* — kronogram gradnje mosta u Mostaru³⁰ (3 bejta) sa naznakom godine 974/1566.
- L. 41a — *Gazel-i Nevrüz-i Tanā'i* (7 bejtova);
- *Nazire-i 'Ubaydī*³¹ (5 bejtova).
- *Nazire-i Darwiš* (5 bejtova);
- L. 41a—b — *Nazire-i Tanā'i* (7 bejtova).
- L. 41b *Nazire-i Darwiš* — druga *nažirā* pjesnika Derviša iz Mostara na prethodni Senaijev gazel (5 bejtova);
- *Gufte-i Bāqi* (5 bejtova);
- Pjesma o Nevruzu (nastupanju proljeća i perzijske Nove godine (4 bejta) od nepoznatog autora.
- L. 42a — Kasida (26 bejtova) nepoznatog autora u kojoj se moli za pobjedu islamske vojske.
- L. 42b — *Gufte-i Giyāfi*³² — ljubavna pjesma pjesnika Gijasija (pet puta po šest polustihova, pri čemu su peti i šesti polustih refren).
- L. 42b—43a — Ljubavna pjesma pjesnika Muidija (*Mucīdi*)³³ 15 bejtova.
- L. 43a — Ljubavna pjesma pjesnika Sualija (*Su'āli*)³⁴ — također 15 bejtova.

25. Isto, str. 260—262.

26. Isto, str. 683.

27. Isto, str. 668.

28. Fehim Nametak, »Nekoliko novih podataka o književnosti Muslimana na orijentalnim jezicima«, *Prilozi za orijentalnu filologiju* (dalje POF) 34/1984, Sarajevo 1985, str. 79—84.

29. Kronogram je objavljen i preveden u radu: Omer Mušić, »Mostar u turskoj pjesmi iz XVII vijeka« POF XIV—XV, str. 73—100.

30. Isto.

31. Šabanović, *Književnost . . .*, str. 208.

32. Š. *Sāmī*, *Qāmūs al-a'lām*, V, s. 3318.

33. Dva pjesnika iz X/XVI stoljeća imala su pseudonim *Mucīdi*. Pretpostavljamo da je ovdje riječ o *Mucīdiju* iz Kalkandelena (Tetovo). Vid.: Š. *Sāmī*, *Qāmūs al-a'lām*, VI, s. 4335.

34. Ovog pjesnika nismo mogli identifikovati.

- L. 43a—b — *Muḥammad-i Ḥayālī*³⁵ — peterci pjesnika Hajalija od pet strofa po pet polustihova.
- L. 43b — Ljubavna pjesma pjesnika Aškija (*'Ašqi*)³⁶ — pet strofa po šest polustihova, pri čemu su peti i šesti polustih svake strofe refren. Ovaj refren je isti kao u pjesmi pjesnika Gijasija (l. 42b).
- L. 43b—44a — Ljubavna pjesma pjesnika Selikija (*Salīqi*)³⁷ — također pet strofa po šest polustihova. I u ovoj pjesmi se ponavlja isti refren kao u prethodnim pjesmama.
- L. 44a — Ljubavna pjesma pjesnika Muidija — također pet strofa po šest polustihova, sa istim refrenom kao i u prethodnim pjesmama;
— *Muḥammad-i Ra'yi*³⁸ — peterci pjesnika Re'jija (četiri strofe po pet polustihova).
- L. 44b — *Tahmīs-i Umīdī*³⁹ — peterci pjesnika Umidija (pet strofa po pet polustihova);
— *Muḥammad-i Muslimī*⁴⁰ — peterci pjesnika Muslimija (pet strofa po pet polustihova).
- L. 45a — *Tahmīs-i Kātibi*⁴¹ — peterci pjesnika Katibija (pet strofa po pet polustihova);
— Peterci pjesnika Alija (*'Alī*)⁴² — pet strofa po pet polustihova.

35. Alessio Bombaci, *Histoire de la littérature turque*, p. 284.

36. Š. Sāmī, *Qāmūs al-āclām*, IV, s. 3156.

37. Isto, IV, s. 2611.

38. Tri pjesnika iz X/XVI stoljeća pisala su pod ovim pseudonimom. Prvi je bio nepismeni pjesnik, drugi je *Derzi zāde Muštāfā Re'yi*, umro 981/1573, a treći je *ʿAbdullaṭīf Re'yi* iz Karahisara, koji je bio muderris u Brusi. Vid.: Š. Sāmī, *Qāmūs al-āclām*, III, s. 2264.

39. Pjesnik *Umīdī* živio je u Istanbulu u prvoj polovini XVI stoljeća, umro 946/1539. Š. Sāmī, *Qāmūs al-āclām*, II, s. 1040.

40. Pjesnik iz doba sultana Sulejmana Zakonodavca. Rodom iz Isparte (Sparta), gdje je služio kao kadija i umro 994/1586. Vid.: Š. Sāmī, *Qāmūs al-āclām*, VI, s. 4282.

41. Pod ovim pseudonimom su u X/XVI stoljeću pisala četiri pjesnika. Ovdje je vjerovatno riječ o pjesniku Hasanu Katibi koji je odrastao na carskom dvoru i tamo obavljao dužnost zamjenika šefa dvorske kancelarije. Vid.: Š. Sāmī, *Qāmūs al-āclām*, V, s. 3807.

42. Više osoba iz osmanske kulturne istorije nosilo je pjesničko ime (*maḥlas*) *ʿAlī*. Ovaj je svakako iz vremena sultana Sulejmana Zakonodavca, kao i prethodna četiri pjesnika koji su svi ispjevali po jedan *muḥammad* na poznati stih sultana Sulejmana koji je i sam bio pjesnik. Taj stih glasi: *Halq içinde muc̣teber bir nesne yok devlet gibi*

Olmaya devlet cihanda bir nefes sihhat gibi.

(Kod svijeta nema ništa cijenjeno kao sreća,

A nema sreće na svijetu kao što je tren zdravlja.)

- L. 45b—46a — Tri pjesme pjesnika Fuzulija (*Fuḏūli*).⁴³ Sve tri pjesme su peterci od pet strofa po pet polustihova, bez naslova.
- L. 46a — Peterci pjesnika Zejnija (*Zayni*)⁴⁴ — pet strofa po pet polustihova.
- L. 46b — Šesterци (musaddas) pjesnika Azerija (*Ādari*)⁴⁵ — pet strofa po šest polustihova.
- L. 47a — Peterci pjesnika Šemsija (*Šamsi*)⁴⁶ — pet strofa po pet polustihova.
- L. 47a—b — Šesterци pjesnika Hajdara (*Ḥaydar*)⁴⁷ — tri strofe po šest polustihova.
- L. 47b — Peterci pjesnika Halilija (*Ḥalili*)⁴⁸ — četiri strofe po pet polustihova.
- L. 48a — Gazel pjesnika Fevrija (*Fawri*)⁴⁹ — pet bejtova;
— Tri stiha nepoznatog autora.
- L. 48b — *Gufte-i 'Ulwī*⁵⁰ — šesterци pjesnika Ulvija, četiri strofe po šest polustihova.
- L. 48b—49a — *Muḥammas-i Lawhī*⁵¹ — pet strofa po pet polustihova.
- L. 49a — *Muḥammas-i Hilālī*⁵² — pet strofa.
- L. 49b — Peterci pjesnika Revanija (*Rawāni*)⁵³ — pet strofa;
— *Min kalām-i Gedāyi* — šesterци pjesnika Gedajija⁵⁴ — tri strofe.
- L. 50a — Prazan.

43. Poznati turski pjesnik Fuzuli, rođen u kasabi Hille, 100 km južno od Bagdada. Uživao je veliki ugled kod sultana Sulejmana. Umro je 970/1562—63, a u rodnom mjestu mu je podignuto turbe. Vid.: Š. *Sāmī Qāmūs al-aclām*, V, s. 3416.

44. Turski pjesnik *Kātib—zāde Zaynul-cābidīn*, poznat kao Zeyni Čelebi. Š. *Sāmī, Qāmūs al-aclām*, IV, s. 2449.

45. *Ādari Ibrāhīm Čelebi*, umro 993/1585. *Brusali* Mehmed Tahir, *Osmanli müellifleri*, II, 68—69.

46. Bilo je pet turskih pjesnika sa ovim pseudonimom. Ne možemo reći koji od njih je autor ove pjesme. Vid.: Š. *Sāmī, Qāmūs al-aclām*, IV, s. 2872—2873.

47. Vjerovatno je ovo osmanski pjesnik Haydar iz Sivri Hisara, koji je živio u doba sultana Bajezida II (vl. 1451—1481). Š. *Sāmī, Qāmūs al-aclām*, III, 2001.

48. Dva su turska pjesnika imala *mahlās Ḥalili*; jedan iz vremena sultana Mehmeda Osvajača, a drugi je sin poznatog pjesnika Lamičija iz Bruse (umro 938/1531—32).

49. Š. *Sāmī, Qāmūs al-aclām*, V, s. 3448.

50. Četiri osmanska pjesnika iz X/XVI stoljeća nosili su ime *cUlwī*. Vid.: Š. *Sāmī, Qāmūs al-aclām*, IV, s. 3174—3175.

51. Isto, VI, s. 4010.

52. Isto, VI, s. 4743—4744.

53. Isto, III, s. 2306.

54. Šabanović, *Književnost*. . . , str. 364—365.

- L. 50b — *Gufte-i 'Awni*⁵⁵ (5 bejtova);
 — *Gufte-i Remzi*⁵⁶ (5 bejtova);
 — Gazel nepoznatog autora (5 bejtova);
 — Drugi gazel nepoznatog autora (5 bejtova).
- L. 51a — *Ġūrāni efendi Saraylı Qara dāğa ettigi tārih dir* — Kronogram o osvojenju klanca Ostrog u Crnoj Gori (5 bejtova) od sarajevskog pjesnika Mehmeda Mejlije Guranije⁵⁷;
 — *Qit'a* — dva bejta koja je ispjevao sultan Selim III, sin sultana Mustafe III, kada je došao na carski prijesto 1203/1789. godine;
 — Pjesma (četiri bejta) nepoznatog autora.
- L. 51b — *Sultān Muştafā dāme saltānatuhu Rāgiba gönderdiği ebyāt dir* — dva stiha koje je sultan Mustafa III (vl. 1757—1773) uputio poznatom državniku i pjesniku Kodža Ragib—paši⁵⁸;
 — *Rāgib padişaha gönderdiği bu dur* — odgovor Ragib—paše (također dva stiha);
 — *Sultān Muştafā zāde sultān Selimin vilādetine tārihleridir* — četiri kronograma o rođenju carevića Selima, sina Mustafe III, čiji su autori *Muhimmī, Nāfiz,* ⁵⁹ *Rāgib i Ħaniḡ*⁶⁰;
 — Gazel pjesnika Aškija (5 bejtova);
 — Gazel pjesnika Revanija (5 bejtova).
- L. 52a — Gazel pjesnika Hašimija (*Hāšimī*)⁶¹ — (5 bejtova);
 — Gazel pjesnika Danišija (5 bejtova);
 — Gazel nepoznatog autora (5 bejtova).
- L. 52a—b — Pjesma nepoznatog autora (20 bejtova) u kojoj je svaki četvrti bejt isti.
- L. 52b—53a — Pjesma nepoznatog autora (25 bejtova) u kojoj je svaki peti bejt isti.
- L. 53a—b — Pjesma nepoznatog autora (30 bejtova) u kojoj je svaki šesti bejt isti.
- L. 53b—54a — Pjesma nepoznatog autora (15 bejtova) u kojoj je svaki treći bejt isti.

55. Dva osmanska pjesnika su nosila pseudonim *'Awnī*. Jedan je bio šejh Ejub efendijine zavije u Brusi, umro 1150/1737—38, a drugi je živio krajem XVIII i početkom XIX stoljeća. Vid.: Š. Sami, *Qāmūs al-aclām*, V, s. 3226.

56. U X/XVI stoljeću su živjela dva pjesnika sa ovim pseudonimom. Vid.: Š. Sami, *Qāmūs al-aclām*, III, s. 2299.

57. Šabanović, *Književnost . . .*, str. 496—499.

58. Š. Sami, *Qāmūs al-aclām*, III, s. 2247.

59. Ova dva pjesnika nismo mogli identifikovati.

60. Š. Sami, *Qāmūs al-aclām*, III, s. 1993.

61. Isto, VI, s. 4723.

- L. 54a — Pjesma pjesnika Ulvija⁶² (*'Ulwī*) — 10 bejtova, u kojoj su prvi, četvrti, sedmi i deseti stih isti.
- L. 54b—55b — Prazni.
- L. 56a — *'Arz-i tevlīyet* — uzorak za pisanje podneska o postavljanju mutevelije (upravitelja vakufa), datiran 1212/1797. godine;
- Drugi uzorak za pisanje podneska za postavljanje na dužnost mutevelije koji se odnosi na Mostar i datiran je također 1212/1797. godine, a potpisao ga je mostarski kadija Salih.
- L. 56b — Uzorci tekstova za ovjeru dokumenata.
- L. 57a — Izvod iz glose na Bajdavijin komentar Kur'ana.
- L. 57b—58a — Fragment iz nekog tursko-sirjačkog rječnika.
- L. 58b — Sinonimi za pojam »lav« u arapskom jeziku.
- L. 58b—59a — Kratki izvodi i objašnjenja nekih stilističkih pojmova uzetih iz raznih izvora, koje je koristio Šejh Jujo, kako je to na nekoliko mjesta navedeno.
- L. 59b — Bilješka o smrti prepisivačevog stričevića Ibrahima 1211/1797. i bilješka o rođenju unuka Ahmeda iz iste godine.
- L. 60a—61a — Prazni.
- L. 61b—62a — *Wasīyyetname suretidir* — uzorak za sastavljanje oporuke iz 1211/1796-7. godine.
- L. 62b — Prazan.
- L. 63a—66b — *Mostārī merhūm Derwiş efendinin şehrengizidir. Dībā-gasinin ewweli dāyī'olmağla bundan tahrire suru' olundu* — Ovako je naslovljen poznati »šehrengiz« što ga je pjesnik Derviš Žagrić Mostarac ispjevao o Mostaru i njegovim stanovnicima 1040/1630-31, kako je navedeno u kronogramu na kraju pjesme.⁶³
- L. 66b — Gazel Derviš-paše Bajezidagića (5 bejtova);
- *Gufte-i Nesimī*⁶⁴ (5 bejtova);
- Dva pojedinačna bejta nepoznatih autora.
- L. 67a—b — *Qudsi Čengi-zade Zeynil efendi Mostārda birkaç aḥbāb kesb edüp gittikte bunu demiştir* — pjesma (42 bejta) koju je pjesnik Kudsi uputio prijateljima u Mostar.⁶⁵
- L. 67b — *Gufte-i merhūm Diyā'i čelebi el-Mostārī* — pjesma (27 bejtova) mostarskog pjesnika Zijaija;⁶⁶

62. Četiri osmanska pjesnika iz X/XVI stoljeća imala su pseudonim *'Ulwī*, od kojih su dvojica iz Istanbula a dvojica iz Bruse. Š. Sami, *Qāmūs al-ā'lām*, IV, s. 3174—3175.

63. Šabanović, *Književnost . . .*, str. 260—262. O Šehrengizu vidjeti više u radu: L. Hadžiosmanović — S. Trako, »Šehrengiz Adli Čelebija o Mostaru« *POF* 35, str. 91—105.

64. Š. Sami, *Qāmūs al-ā'lām*, VI, s. 4576.

65. Šabanović, *Književnost . . .*, str. 493—495.

66. Isto, str. 72—76.

- L. 68a — Dva pojedinačna bejta bez oznake autora.
— Gazel (5 bejtova) pjesnika Azmija ('*Azmi*);⁶⁷
— *Gazel-i Derwiš-paša el-Mostāri* (7 bejtova);
— Gazel pjesnika Hajalija (5 bejtova).
- L. 68a—b — Gazel pjesnika Munirija (*Muniri*)⁶⁸ — 7 bejtova.
- L. 68b — Gazel pjesnika Haletija (*Ḥālati*)⁶⁹ — 7 bejtova;
— Gazel nepoznatog autora (8 bejtova);
— Dva bejta nepoznatog autora.
- L. 69a — *Gufte-i Mā'ili el-Mostāri* (5 bejtova);
— *Gufte-i Ḥilmī el-Mostāri* (10 bejtova).
- L. 69b — *Gufte-i Bāqī* (5 bejtova);
— *Nāzīre-i Ḥilmī el-Mostāri* — paralela na gornji Bakijev gazel (5 bejtova);
— Gazel nepoznatog autora (5 bejtova);
— *Gufte-i Šūfi*⁷⁰ — gazel pjesnika Sufija (6 bejtova).
- L. 70a—b — *Gufte-i Diyā'i čelebi el-Mostāri* (30 bejtova).⁷¹
- L. 70b — Dva bejta nepoznatog autora;
— *Gufte-i Nesīmī* (6 bejtova);
— *Gufte-i Surūri*⁷² (5 bejtova);
— Dva bejta nepoznatog autora.
- L. 71a — Dva gazela nepoznatih autora (oba po 6 bejtova);
— Gazel pjesnika Tigija (*Tigi*)⁷³ (7 bejtova);
— Jedan bejt nepoznatog autora.
- L. 71b — *Gufte-i Diyā'i* (5 bejtova);
— Jedan stih pjesnika Imru ul-Kajsa;
— Tri pojedinačna bejta nepoznatih autora;
— Tri bejta nepoznatog autora.
- L. 72a — *Gufte-i Bihištī*⁷⁴ (5 bejtova);
— *Gufte-i Fuḡūli* (5 bejtova);
— *Gufte-i Ġalāli*⁷⁵ (5 bejtova);
— *Gufte-i Balīgi*⁷⁶ (5 bejtova).

67. U X/XVI stoljeću dva pjesnika su pisala pod ovim pseudonimom, jedan je rodом iz Prištine, a drugi iz Istanbula. Vid.: Š. Sami, *Qāmūs al-a'lām*, VI, s. 3149.

68. Šabanović, *Književnost . . .*, str. 193—201.

69. Tri pjesnika iz XI/XVII stoljeća nosila su ovo ime. Vid.: Š. Sami, *Qāmūs al-a'lām*, III, s. 1916.

70. Ovog pjesnika nismo mogli identifikovati.

71. Istu pjesmu našli smo još u jednom rukopisu u Orijentalnom institutu. Vid.: Lejla Gazić, »Travnička medžmua« POF XXVIII—XXIX, Sarajevo, 1980, str. 169—185.

72. Š. Sami, *Qāmūs al-a'lām*, IV, s. 2558.

73. Isto, III, s. 1721.

74. Dva osmanska pjesnika stvarala su pod ovim pseudonimom; jedan u XV, a jedan u XVI stoljeću. Vid.: Š. Sami, *Qāmūs al-a'lām*, II, s. 1419.

75. Isto, III, s. 1827.

76. Isto, II, s. 1354.

- L. 72b — *Guft-e Bāqī* — četiri gazela pod istim naslovom, svi po 5 bejtova.
- L. 73a — *Wālihī guftesidir*⁷⁷ (5 bejtova);
— *Lūbinli munlā Ibrāhīm guftesidir* — kronogram (14 bejtova) o obnovi tvrđave u Stocu 1176/1762-63. godine.⁷⁸
- L. 73b — *Saraylī Ğūrānī efendi guftesidir berāyi I stolçe* — kronogram o obnovi Stolačke tvrđave (7 bejtova) pjesnika Mehmeda Mejlije;⁷⁹
— *Torun efendi guftesidir* — kronogram (6 bejtova) o obnovi Stolačke tvrđave;⁸⁰
— Tri stiha perzijskog pjesnika Feriduddina Attara.
- L. 74a — Prazan.
- L. 74b — Dva bejta sultana Sulejmana Zakonodavca;
— Dva bejta pjesnika Kemal-paše-zade.
- I. 75a—b — Izvodi iz raznih djela na arapskom i turskom jeziku.
- L. 76a — *Guft-e Naw'i (20 bejtova)*;⁸¹
— Četiri pojedinačna bejta pjesnika *Munīrī Ahmed efendi el-Mostārī*, kako je navedeno u naslovu prvog bejta, a kod ostalih umjesto naslova stoji *wa lahu*.⁸²
- L. 76a—b — Kasida (23 bejta) od istog pjesnika, sa naznakom *Munīrī* umjesto naslova.
- L. 76b — Gazel pjesnika Adlije iz Mostara (7 bejtova);
— Gazel pjesnika Munirije (vjerovatno naprijed navedenog Mostarca) — 7 bejtova;
— Gazel pjesnika Derviša (vjerovatno Mostarca) — 7 bejtova.
- L. 77a — Kasida pjesnika Jahja (*Yahyā*)⁸³ — 49 bejtova.
- L. 77a—b — *Nāzīre-i Qanber çavuş*⁸⁴ — paralela pjesnika Kanber čauša na prethodnu kasidu (50 bejtova).

77. U X/XVI stoljeću živjela su tri osmanska pjesnika sa ovim pseudonimom. Vid.: Š. Sami, *Qāmūs al-'lām*, VI, s. 4671.

78. Prvi puta se susrećemo sa još jednim našim pjesnikom koji je pisao na turskom jeziku. Prema ovim stihovima možemo odrediti da je živio u XVIII stoljeću, da je bio iz Ljubinja i da mu je bilo ime Ibrahim. Ostalih podataka o ovom pjesniku za sada nemamo.

79. Šabanović, *Književnost*. . . , str. 496—499.

80. O ovom pjesniku nemamo podataka, ali se prema kronogramu koji je ispjevao o obnovi Stolačke tvrđave može pretpostaviti da je to domaći pjesnik koji je živio u XVIII stoljeću i pisao pod ovim imenom.

81. Š. Sami, *Qāmūs al-'lām*, VI, s. 4621.

82. Ovo je također jedan od naših pjesnika o kome se do sada nije znalo.

83. Ovdje može biti riječ o poznatom pjesniku i šehulislamu Jahja (muro 1052/1642) ili o nekom od naših pjesnika koji su stvarali pod ovim imenom. Vid.: Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, II, s. 498; Šabanović, *Književnost*. . . , str. 666. i 667.

84. Ovog pjesnika nismo mogli identifikovati.

- L. 78a—b — *Ḥalīmī Širwānirāst ki mešrūḥ šude* — ovako je naslovljena kasida na perzijskom jeziku (48 bejtova) koju je pjesnik Halimi Širvani⁸⁵ posvetio sultanu Sulejmanu Zakonodavcu. Na kraju kaside su navedene slijedeće njene specifičnosti:
- cijela kasida je sastavljena od slova bez tačaka;
 - početna slova prvih 23 stiha, prema svojoj brojčanoj vrijednosti, daju 900. hidžretsku godinu, tj. godinu Sulejmanova rođenja;
 - početna slova daljnjih 25 stihova kaside daju 926. hidžretsku godinu, tj. godinu Sulejmanova dolaska na sultanski prijesto;
 - svaki prvi polustih (*mišrā'*) kaside u zbiru slova daje 900. godinu, a svaki drugi polustih 926. godinu;
 - početna slova kaside koja po svojoj brojčanoj vrijednosti daju 900. i 926. godinu tvore također jedan bejt (dakle 49. bejt kaside) koji se i formom i sadržajem potpuno uklapa u cjelinu kaside.
- L. 78b — Tri datuma o rođenju u porodici sakupljača ove medžmue: rođenje sina Osmana 11. zul-hidždže 1186/5. marta 1773. godine; rođenje sina Muhameda 9. ševvala 1199/15. augusta 1785. i rođenje unuka Ahmeda 21. ramazana 1211/20. marta 1797. godine.
- L. 79a — Gazel nepoznatog pjesnika naslovljen sa *Li wāḥid*, sastavljen od pet strofa po četiri bejta;
- Gazel pjesnika Fazlija (*Fā'idī*)⁸⁶ — 5 bejtova
 - Gazel pjesnika Kabulija (*Qabūli*)⁸⁷ — 5 bejtova;
 - Gazel pjesnika Vejsija (*Waysī*)⁸⁸ — 5 bejtova.
- I. 79b — Drugi gazel pjesnika Vejsija (5 bejtova);
- Dva gazela nepoznatih pjesnika, oba po šest bejtova;
 - Tri gazela pjesnika Hukmija (*Ḥukmī*)⁸⁹ — prvi i treći po pet bejtova, a drugi sedam bejtova.
- L. 80a — Četiri gazela pjesnika Hukmija — prvi pet bejtova, a slijedeća tri po sedam bejtova;
- Gazel nepoznatog pjesnika (10 bejtova);
 - Dva bejta nepoznatog autora.
- L. 80b — Pojedinačni stihovi perzijskog pjesnika Hafiza;
- Tri stiha pjesnika Azmija;
 - *Gufte-i 'Ubeydī* (dva bejta);
 - *Gufte-i 'Adlī čelebi* (5 bejtova);

85. Poznat je pjesnik Halimi iz Ktastamuna (š. Sami, *Qāmūs al-ʿaḫlām*, III, s. 1978—1979) i Halimi iz Amasije (Brusal Mehmed Tahir, *Osmanli müellifleri*, I, s. 273). Ovaj Halimi je, kako je u naslovu navedeno, iz Širvana (Širvani) i živio je u doba sultana Sulejmana Zakonodavca (vl. 1520—1566).

86. O ovom pjesniku nemamo podataka.

87. U X/XVI stoljeću bila su dva osmanska pjesnika sa pseudonimom Qabuli Vid.: š. Sami, *Qāmūs al-ʿaḫlām*, V, s. 3599.

88. Isto, VI, s. 4713.

89. Šabanović, *Književnost*. . . , str. 206.

- L. 81a — *Naẓīre-i Yetīmi* (5 bejtova).
 — Izvodi iz komentara Kur'ana Kadi Bejdavija;
 — Jedna fetva sarajevskog muftije hadži Muhameda.
- L. 81b — 82b — Kasida (68 bejtova) koju je spjevao pjesnik Vejsi.
- L. 83a — Gazel pjesnika Jahja (5 bejtova);
 — *Guḥte-i Mā'ili el-Mostāri* (5 bejtova);
 — Drugi gazel pjesnika Jahja (5 bejtova);
 — Gazel pjesnika Tabibija (*Tābībī*)⁹⁰ — 5 bejtova.
- L. 83b — *Guḥte-i Ḥayāli* (5 bejtova);
 — Tri gazela pjesnika Jahja, sva tri pod naslovom *Guḥte-i Yaḥyā* (dva po pet bejtova, a treći šest bejtova).
- L. 84a — Tri gazela pjesnika Jahja, sva tri pod naslovom *Guḥte-i Yaḥyā* (sva tri po 5 bejtova);
 — Gazel nepoznatog pjesnika (5 bejtova).
- L. 84a—b — Gazel pjesnika Ahmedija (*Aḥmadi*)⁹¹ — 5 bejtova.
- L. 84 b — *Guḥte-i Nef'i*⁹² (5 bejtova);
 — *Naẓīre-i Riḍā'i*⁹³ (5 bejtova);
 — *Guḥte-i 'Ulwī* (5 bejtova).
- L. 84b—85a — *Guḥte-i Yaḥyā* (5 bejtova).
- L. 85a — *Gazel-i Diyā'i raḥimahullāh* (5 bejtova);
 — *Qaṣīde-i Ḥuṣū'i berāyi Mehmed—paša* — hvalospjev koji je pjesnik Huṣū'i⁹⁴ ispjevao povodom posjete Mehmed—paše⁹⁵ Novom Pazaru 1031/1622. godine, kako se vidi iz kronograma na kraju pjesme (6 bejtova);
 — *Merḥūm sultān Mehmedin guḥtesidir* (3 bejta);
 — *Sultān Gam guḥtesidir* (5 bejtova).
- L. 85b—86a — *Mostār kapudanī iken bin yüz yirmi dort senesinde tariq-i vefāt eden el-ḥaḡḡ Aḥmed agan'ın vefātına Krpī Muṣtafā aga söylediği tāriḥdir Mā'ili el-Mostāri* — ova-ko je naslovljen kronogram pjesnika Ma'ilija, o smrti mostarskog kapetana hadži Ahmed—age (Vučjakovića)

90. Š. Sami, *Qāmūs al-āclām*, IV, s. 2997.

91. Pod ovim pseudonimom je poznat jedino stari osmanski pjesnik, iz vremena sultana Bajezida I (vl. 1389—1402), autor poeme *Iskendernama* posvećene Bajezidovom sinu Sulejmanu. Vid.: Š. Sami, *Qāmūs al-āclām*, I, s. 800. Ne možemo reći da li je ovdje riječ o ovom ili nekom kasnijem pjesniku sa istim pseudonimom.

92. O nefciju, umro 1635. vid.: Alessio Bombaci, *Histoire de la littérature turque*, p. 313.

93. Bila su dva osmanska pjesnika sa pseudonimom Rida'i, ali su oba starija od pjesnika Nefcija, pa se ne može reći koji je ovaj pjesnik sa tim imenom. Vid.: Š. Sami, *Qāmūs al-āclām*, III, s. 2286.

94. Šabanović, *Književnost . . .*, str. 207.

95. Ne može se sa sigurnošću reći kojem Mehmed—paši je pjesma namijenjena. S obzirom na vrijeme, to bi mogao biti Gurdži Mehmed—paša koji je jedno vrijeme bio begradski muhafiz. Vid.: Š. Sami, *Qāmūs al-āclām*, VI, s. 4197.

- koji je umro na putu na hodočašće 1124/1712. godine (32 bejta).
- L. 86a—b — *Tāriḥ-i vefāt-i ‘allāme-i Rūm mevlānā Yūyi Muṣṭafa efendi el-me’ dūn bil-iftā li tilmīdīhi el-ḥaqīr Ibrāhīm ibn Ismā‘il el-Mostāri* — pod ovim naslovom je ispisan kronogram o smrti Šejh Juje 1119/1707. godine (20 bejtova) čiji je autor njegov učenik Ibrahim Opijač ⁹⁶.
- I. 86 b — *Tāriḥ-i dīger li tilmīdīhi el-fāqīr Ibrāhīm ibn Ismā‘il el-Mostāri* — drugi kronogram o smrti Šejh Juje od istog autora (3 bejta);
- *Tāriḥi tāliḥ li tilmīdīhi el-ḥaq r* — treći kronogram od istog autora, sastoji se od samo jedne rečenice;
- *A‘raf al-‘urafā’ Krpi zade Muṣṭafā aga menzil-i bi hemtāyi temelluk ve ištira edüp teṣrīf-i sukna ettikte tehniye-i qudūm ve duḥūluna Ḥilmī dedīgi tāriḥdir* — kronogram (10 bejtova) u povodu dobrodošlice Mustafa agi Krpi koji je kupio divnu kuću u Mostaru i tu se doselio. Tim povodom mu je pjesnik Hilmi ispjevao ovu pjesmu čiji kronostih daje broj 1113 i kome treba dodati dva, kako se u pjesmi kaže, pa se dobije 1115/1703.4. godina.
- L. 87a — *Selim efendinin mevtine Ḥilmī ettiḡi tāriḥdir* — kronogram (4 bejta) o smrti nekog Selim-efendije 1115/1703-4. godine koji je također spjevao pjesnik Hilmi;
- Gazel (10 bejtova) od navedenog pjesnika Hilmiye;
- *Ḥāniqāha Ḥulqī dedīgi tāriḥdir*⁹⁷ — kronogram (3 bejta) o dovršenju hanikaha koji je podigao Ismail — efendija 1079/1668-9. godine.
- *El-ḥāḡḡ Muḥammad efendi buyurduḡu tāriḥdir*⁹⁸ — kronogram od jednog bejta koji daje 1113/1701. godinu. Nismo uspjeli shvatiti šta je bio povod za pisanje ovog kronograma.
- Gazel pjesnika Hilmiye Mostarca (5 bejtova).
- L. 87b — Gazel pjesnika Hilmiye Mostarca (5 bejtova) ispjevan u povodu stupanja na prijesto sultana Ahmeda III, 1115/1703. godine. Nakon pjesme dodata su još dva bejta sa istom tematikom.
- Još jedan gazel pjesnika Hilmiye Mostarca (5 bejtova);

96. Šabanović, Književnost. . . , str. 439—445.

97. Ovog mostarskog pjesnika ne spominje nijedan, od istraživača književnog stvaralaštva naših autora na orijentalnim jezicima. Šabanović *Književnost . . .*, str. 660) navodi pjesnika *Ḥulqī* iz Mostara, a Mušić («Mostar u turskoj pjesmi iz XVII stoljeća», POF XIV—XV, str. 85) pretpostavlja daje riječ o pjesniku Husamiju koji je pisao pod oba imena. Za sada ne možemo prihvatiti ni jednu od ove dvije pretpostavke niti reći o kojem pjesniku je riječ.

98. Ovog autora nismo mogli identifikovati.

- *Naẓire-i Mā'ili el-Mostāri* — Mailijina paralela na prethodni Hilmijin gazel.
- Gazel pjesnika Vefaija (*Wafā'i*)⁹⁹ — 5 bejtova.
- L. 88a — *Gufte-i Derwiš—paša el-Mostāri der medħi Mostār* — poznata kasida koju je Derviš paša Bajezidagić ispjevao u slavu Mostara (9 bejtova)¹⁰⁰;
- *Naẓire-i el-ħāġġ Derwiš efendi el-Mostāri* — paralela koju je na Derviš-pašinu kasidu ispjevao Derviš Žagrić Mostarac.¹⁰¹
- L. 88a—b — *Der medħi qanṭare-i Mostār we medħi quwwet we qudreti Āli Osmān li Meġāzi el-Mostāri* — kasida o mostarskom mostu (17 bejtova), čiji je autor mostarski pjesnik Medžazi¹⁰².
- L. 88b — *Gufte-i haġi Derwiš efendi el-Mostāri der medħi Sarāy* (7 bejtova)¹⁰³.
- L. 88b—89a — *Naẓire-i Selmān Sarayli* — paralela sarajevskog pjesnika Selmana¹⁰⁴ na prethodnu pjesmu Derviša Žagrića (8 bejtova).
- L. 89a — *Naẓire-i Meġāzi el-Mostāri* — paralela mostarskog pjesnika Medžazija na navedeni gazel (7 bejtova).¹⁰⁵
- L. 89a—b — *Tāriħ-i ta'mir-i tekke-i qaynaq der Blāgay li šeyħ*
— *Wā'iz 'Alī el-mufti el-Mostāri* — kronogram (37 bejtova) o popravci tekije na vrelu Bune u Blagaju, koji je ispjevao Vaiz Ali efendija¹⁰⁶, mostarski muftija i šejh, kako je u naslovu istaknuto. Kronogram daje godinu 1126/1714.

99. Ovaj pseudonim nosilo je više perzijskih pjesnika, od kojih je najpoznatiji umro 940/1533—34. Vid.: Š. Sami, *Qāmūs al-āclām*, VI, s. 4688. Pretpostavljamo da je ovo ipak neki pjesnik iz kasnijeg vremena sa istim pseudonimom.

100. Tekst pjesme i prevod objavljeni su u radu: O. Mušić, *Mostar u turskoj pjesmi iz XVII vijeka*, POF XIV—XV, str. 74—76.

101. I ova pjesma i njen prevod objavljeni su u istom radu, str. 76—78.

102. Isto, str. 81—84.

103. Objavljeno u radu: O. Mušić, *Dvije turske pjesme o Sarajevu* Glasnik VIS br. 10—12, 1962, str. 362—368.

104. Isto, str. 366—367. Mušić je ime ovog pjesnika pročitao kao Sulejman, iako je u rukopisu i u naslovu, i u posljednjem bejtu sasvim jasno napisano Selman. Ne možemo sa sigurnošću reći koji je to sarajevski pjesnik, iako Šabanović (*Književnost...* str. 713) navodi pjesnika Turabizade Selmana za koga kaže da je rodom iz Sarajeva i da je bio živ 1019/1610. godine. U jednoj rukopisnoj medžmui našli smo gazel pjesnika Selmana Čelebija, sina Turabija Travničanina (Vid. Lejla Gazić, *Travnička medžmua*, POF XXVIII—XXIX., str. 181).

105. Isto, str. 367—368.

106. Šabanović, *Književnost . . .*, str. 706.

- L. 89b—90a — *Bin seksen iki tārīhinde Mostār Kurd oğlu Mehmed nām pehlīwān gelīp qulleteyn ma beyninde resen qurup Mostārī Ḥulqī sōylediği ebyâtdir* — pjesma (15 bejtova) mostarskog pjesnika Hulkije o nastupu pehlivana Mehmeda Kurdoglu na konopcu razapetom između dvije kule na mostu, 1082/1671-72. godine.¹⁰⁷
- L. 90a—b — *Bin seksen sekiz tārīhinde safer-ulḥayrde Aḥmed nām pehlīwān Mostāra gelīp qulleteyn arasīna resen kurup geçdüğüne Ḥulqī nazmidir* — druga pjesma istog autora (18 bejtova) o nastupu pehlivana Ahmeda, mjeseca safera 1088/april 1677. godine.¹⁰⁸
- L. 90b — *Māh-i muḥarrem Mostāra Šāhin nām pehlīwān gelīp qulleteyn arasīnda resen kurup geçīp an'n haqqında Mostārī Čatrnā Ḥuseyn efendi el-wā'iz bū ebyātī sōylemiştīr* — još jedna pjesma sa istom tematikom (19 bejtova) u kojoj je pehlivan Šahin, a mjesec dolaska muharrem 1080/juni 1669. (godina je navedena u 9. stihu). Autor ove pjesme je mostarski pjesnik Husejn Čatrnja, sa pseudonimom Husami¹⁰⁵.
- L. 91a — Nekoliko hadisa uzetih iz različitih zbirki.
- L. 91b — Prazan.

Na unutarnjoj strani posljednje korice također je ispisano nekoliko hadisa.

R. 4288

Medžmua ima 166 listova formata 21 x 13 cm, bez originalne folijacije. Uvezana je u kožni povež, ali je u poluprosutom stanju. Papir je bijel, negdje potpuno požutio, tanak. Medžmua je pisana raznim vrstama pisma i od različitih prepisivača, sa različitim dimenzijama teksta. Mastilo je crno, u pojedinim istaknutijim riječima ili nekim naslovima crveno, a neke riječi su nadvučene crvenim mastilom. Medžmua je nepotpuna, ali se ne može ustanoviti koliko joj listova nedostaje i na kojim mjestima, jer samo na nekim listovima ima kustode.

Medžmua je pripadala mostarskom muftiji Ahmed—efendiji¹¹⁰ čiji se potpis u vidu tugre nalazi na l. 10b, a to je navedeno i u bilješci njenog kasnijeg vlasnika, kako će se vidjeti u opisu samog rukopisa.

107. Tekst pjesme i prevod objavljeni su u radu: O. Mušić, »Mostar u turskoj pjesmi iz XVII vijeka«, POF XIV—XV, str. 88—91.

108. Isto, str. 91—94.

109. Isto, str. 85—88. Mušić smatra da je autor sve tri pjesme isti, a da zbog stope u metru mijenja pseudonim (Vid. nav. rad, str. 85)

110. Vid. Šabanović, *Književnost*. . . , str. 481—483.

Na unutarnjoj strani prve korice je bilješka u kojoj je navedeno, da je ova medžmua došla u vlasništvo Mustafe sina Salihova Naimije (*Muštafa b. Šalih en-Nā'imi*) prilikom raspodjele ostavine poslije smrti mostarskog muftije Ahmed—efendije, sa pečatom vlasnika, te kraće bilješke i izvodi iz djela *Ḥayāt al-ḥayawān* i drugih djela.

Na unutarnjoj strani posljednje korice dva kratka izvoda iz Šejh Jujinog djela *Miftāḥ al-ḥuṣūl li Mir'āt al-uṣūl fi šarḥ Mirqāt al-wuṣūl*,¹¹¹ izvod iz djela *Ḥayāt al-ḥayawān*, arapska abeceda po »ebğed«¹¹² sistemu sa oznakom brojcane vrijednosti svakog slova, te nekoliko kronograma: osvojenje Bosne 867/1463; osvojenje Hercegovine 868/1464; zauzeće tvrđave Klis 1004/1595—96; osvojenje tvrđave Kandije 1080/1669—70; zauzeće Moreje 1128/1716; smrt Ali—paše, osvajača Moreje, iste godine (1128/1716); gradnja tvrđave Mostar 1108/1696—97; smrt Ali—efendije, muftije Blagaja 1164/171. godine.

- L. 1a — Dva izvoda iz nekih djela koji govore o značenju pojma »eğel«;
— Tri kronograma pjesnika Ma'ilije o smrti Kunarica (?) Salih—efendije, 1147/1734—35;
— Bilješka o obnovi česme u dvorištu džamije u hadži Hasanovoj mahali (u Mostaru) od strane Aškar hadži—Mehmeda, kao i o obnovi česme kod Ćurića mesdžida uz dovođenje vode »tomrucima«, što je završeno mjeseca safera 1183/6. 6. — 4. 7. 1769.
- L. 1b—2b — *Risāla fi bayān ḥurūğ al-Māhdī* — rasprava na arapskom jeziku kojoj je u tekstu naveden naslov *Ṭalḥiṣ al-bayān fi 'alāmāt Mahdī āḥir az-zamān*¹¹². Sadržji četiri odsjeka (faṣl). Na kraju nedostaje dio teksta.
- L. 3a — Kratki izvodi iz različitih djela.
- L. 3b — Izvodi iz Šejh Jujinog djela *Miftāḥ al-ḥuṣūl li Mir'āt al-uṣūl fi šarḥ Mirqāt al-wuṣūl*;
— Bilješka o učenju pojedinih »dova« u određene dane;
— Bilješka o smrti Isa—efendije Užičanina, ramazana 1167/22. 6. — 21. 7. 1754.
- L. 4a — Kratki izvodi iz različitih djela;
— Bilješke o smrti nekoliko osoba iz Mostara: Milavi —zade (Milavić) Mustafa efendija, pogubljen u srijedu 17. ramazana 1174/22. 4. 1761. u zoru; Zejnulabidin Kapudan—aga, umro 1176/1762—63; Hadži Jusuf, umro 20. džumaza II 1178/15. 12. 1764; Osman—beg Vučković, umro 5. (noći) zilhidžde 1185/9. 3. 1772; Metil—zade (Metilj i Metiljević) Munla Salih, ubijen u Čapljini 20. ševala 1185/26. 1. 1772; Mahmud—aga, punac pisca bilješke, umro 28. safera 1185/12. 6. 1771; Sudlu Aš—zade (Sutlijaš) Ali—beg, umro 13. redžepa 1186/10. 10. 1772; Milavi—zade (Milavić) Ali—efendija, brat pisca bilješke, umro 24. redžepa 1220/19. 10. 1805. (ova bilješka je naknadno upisana).

111. Isto, str. 398—399.

112. Ahlwardt, II, S. 659.

- L. 4b — Kratki izvodi iz različitih djela i datumi nekih događaja iz osmanske historije.
- L. 5a — Bilješke o svojstvima ljudi rođenih pod određenim astrološkim znakom.
- L. 5b—7b — Prevod pojedinih arapskih izreka na turski jezik, od nepoznatog autora. Svaka izreka prevedena je sa dva stiha. Na kraju teksta je godina 1116/1704.
- L. 7b—8a — Popis zaostavštine koja je nakon smrti Sinan—paše pripadala sultanu. Između ostalih vrijednih predmeta spominje se i šahovska tabla ukrašena draguljima od neprocjenjive vrijednosti.
- L. 8a — Šest kronograma, označenih samo godinom: pisanje djela *Tefsīr-i Qāḍī (Baḳḳāwī)* 691/1292; godina smrti Zijaije Mostarca 993/1585; borba sultana Bajezida sa sultanom Selimom 967/1559 (?); osvojenje Beograda od strane sultana Selima u mjesecu ramazanu 922/28. 9. — 27. 10. 1516; godina smrti Kemal—paša — zade 939/1532—33; godina smrti Kešfi Ali—efendije, mostarskog muftije 1075/1664—65.
- L. 8b — *Mostār köprüsüniün tārīḥ(i)dir* — kronogram nepoznatog autora o gradnji mostarskog mosta (3 bejta) 973/1566—67;
— *Bu dahi Mostār köprüsiüne tārīḥdir* — drugi kronogram nepoznatog autora o gradnji istog mosta (2 bejta)¹¹³;
— Nekoliko Muhamedovih izreka (hadisa).
- L. 9a — Bilješka o Hadždžadžu iz dinastije Omejevića;¹¹⁴
— Izvod iz djela *Šarḥ šīrat al-islām* od Ibn Sayyid 'Ali o molitvi »salat al-istihara«;
- L. 9b — Dvije bilješke o istoj molitvi.
— Bilješka sa oznakom godine 1185/1771. u kojoj se kaže da su Abdulkemal-oglu Omer-paša i bašeskija 45. džamata Zulfikar-aga razvili dobrovoljački barjak za odlazak na vojnu u Vidin;
— Bilješka o odlasku šejh—hadži—Ahmeda sa nekoliko učenika u pomoć vidinskom muhafizu Muhsin—zade Mehmed—paši 5. rebia I 1185/18. 6. 1771;
— Bilješka o povratku navedenog šejh—Ahmeda i drugova u Mostar 29. ramazana 1185/5. 1. 1772;
- L. 10a — Prevod »Qunut—dove« na turski jezik.
- L. 10b — Kratki izvodi iz više djela na arapskom jeziku. Na dnu stranice u vidu tugre ispisan potpis mostarskog muftije Ahmed—efendije.
- L. 11a — Četiri bilješke o prikupljanju vojske iz Bosne za odlazak u Rusiju, iz 1182/1768—69;

113. Ova kronograma objavljena su u radu: O. Mušić, »Mostar u turskoj pjesmi iz XVII vijeka«, POF XIV—XV, str. 94—95.

114. Š. Sami, *Qāmūs al-āclām*, III, s. 1929.

- Bilješka o odlasku bosanskog valije Silahdar—Mehmed —paše iz Travnika u Istanbul 11. šabana 1184/1. 12. 1770, po naređenju Porte;
- Bilješka o odlasku jednog odreda vojske iz Mostara 2. muharrema 1185/17. 4. 1771. na čelu sa Dumnak—zade Mustafa—agom i pod komandom stolačkog kapetana Zulfikar—bega.
- L. 11b — Tri datuma iz osmanske istorije: ustoličenje sultana Mustafe (III) 1170/1756—57; rođenje princeze Hibetullah 1172/1758—59. i rođenje sultana Selima (III) 1175/1761—62.
- L. 12a—b — Uzorci za pisanje završne rečenice u kadijskim dokumentima.
- L. 13a—b — Lični opis vjerovjesnika Muhameda i druge bilješke eshatološke prirode.
- L. 14a—15a — Opis putovanja na hodočašće u Meku (66 bejtova) koje je na turskom jeziku opisao pjesnik Sulhi (*Şulhi*). Prepisao Ahmed el—Mostari 1116/1704.
- L. 15a—16a — Izvodi iz raznih djela na arapskom i turskom jeziku i razne bilješke.
- L. 16b — Kratki spis o nekim obredoslovnim pitanjima i odgovori mostarskog muftije Mustafe na ta pitanja.
- L. 17a—18a — Izvodi iz raznih djela na arapskom jeziku.
- L. 18b — Popis djela koja je, kako se iz samog teksta vidi, napisao Šejh Jujo, iako to ovdje nije navedeno. Popis sadrži 26 djela.¹¹⁵
- L. 19a—20a — Izvodi iz raznih djela sa navodom djela odakle je citat uzet ili sa imenom autora. Jedan je citat iz nekog djela čiji je autor *Mahmūd efendi el—Mostāri*, a jedan je autora Mustafe Jusufa el—Mostari (Šejh—Juje).
- L. 20b — Tajanstvena značenja arapskih slova u tumačenju snova i proricanju sudbine.
- L. 21a — Izvodi iz djela *Ḥulāṣat al-fātāwā* čiji je autor *Tāhir b. Aḥmad b. ‘Abd ar—Rašid al—Buḥārī*¹¹⁶
- L. 21b—22b — *Manāqib Abi Ḥanīfa* — rasprava koja se pripisuje Abu al—Qasim al—Quṣayri—ju čije je ime navedeno na kraju teksta¹¹⁷. Prepis iz 1119/1707.
- L. 22b—23a — Kratki izvodi iz različitih pravnih djela među kojima su dva izvoda iz djela *Sirāğ al—muṣallī* čiji je autor mostarski muftija Ahmed efendija.
- L. 23b—24a — *Tārīḥ—i wefāt—i ‘allāme-i Rūm mewlānā muftī Muṣtafā efendi el—merḥūm li muḥarririhi el—fāğir Ibrāhīm b. Ismā‘il* — kronogram smrti Šejh—Juje koji je u 22 bejta na turskom jeziku ispjevao njegov učenik

115. Upor. Šabanović, *Književnost. . .*, str. 398—410.

116. Vid. Kasim Dobrača, *Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa*, Svezak drugi, Sarajevo, 1979, str. 712.

117.. Ahlwardt, VII, S. 783.

- Ibrahim Opijač. Kronogram je izrečen u 20. stihu i daje godinu 1119/1707;
- *Tārīḥ-i diġer li muḥarririhī el-fa qīr Ibrāhīm el-haqīr* — drugi kronogram o smrti Šejh—Juže od istog autora, ispjevan u tri bejta na arapskom jeziku;
 - *Tārīḥ-i tālīt li muḥarririhī* — treći kronogram od istog autora, izrečen u jednoj rečenici. (Ova tri kronograma zabilježena su i u rukopisu br. 4287, l. 86a—b).
- L. 24a—26a — Izvodi iz raznih djela i četiri fetve mostarskog muftije Mustafe.
- L. 26b—28a — Nepovezani dijelovi raznih tekstova (prosuti listovi, pa nedostaje dio teksta).
- L. 28b — *Tārīḥ-i wefāt-i 'allāme-i Rūm muftī Muṣṭafā efendī el-merḥūm li muḥarririhī el-faqīr Muḥammed Bistrīgī bi medīne-i Sarāy* — kronogram smrti Šejh—Juže koji je u sedam bejtova ispjevao Muhammed Bistrigi iz Sarajeva. ¹¹⁸ Oba polustiha u posljednjem bejtu daju godinu smrti Šejh—Juže 1119/1707.
- L. 29a—30b — Izvodi iz zbirki fetvi i drugih pravnih djela.
- L. 31a — Kratki izvodi iz raznih djela;
- *Tārīḥ-i ta'mīr-i çeşmehā-i Mostār* — kronogram (7 bejtova) o popravci česama u Mostaru 1113/1701—2.¹¹⁹
- L. 31b — Pojedinačni stihovi na arapskom i perzijskom jeziku.
- L. 32a — Izvodi iz djela *Tanbīh al-gāfilīn*.
- L. 32b—33a — Fetve sarajevskog muftije Sinana i mostarskih muftija Hasana i Alije.
- L. 33b—36a — *Hikāyā aš-šayḥ al'arīf Abī Yazīd al-Bistāmi* — priča o Bajezidu Bistamiju (VIII—IX vijek) — nepotpuna, jer između L. 34. i 35. nedostaje dio teksta.
- L. 36b—37a — Komentar jednog ajeta iz sure *'Ammē*.
- L. 37b — Četiri fetve raznih autora, od kojih je jedan sarajevskog kadije hadži—Sinana.
- L. 38a — Jedna bilješka pravnog sadržaja ispod koje je navedeno *'Allāme el-Bosnewī*, bez oznake imena.
- L. 38b — »Abġad« sistem arapskih slova;
- Bilješka o klasičnim filozofima Aristotelu, Al-Farabiju i Ibni Sinau.
- l. 39a — Dva izvoda iz djela *Keššaf*, Zamahšarijevog komentara Kur'ana.
- L. 39b — Kratki izvodi iz različitih djela.
- L. 40a — *Ez mufredāt-i Ġamālī* — nekoliko pojedinačnih stihova pjesnika Džemalija;¹²⁰
- Nekoliko mudrih izreka.

118. Ime ovog sarajevskog pjesnika prvi put srećemo.

119. Kronogram je objavljen u radu: O. Mušić, »Mostar u turskoj pjesmi iz XVII vijeka«, POF XIV—XV, str. 96—98.

120. Dva osmanska pjesnika imala su pseudonim Džemali, jedan je iz vremena sultana Mehmeda II i Bajezida II, a drugi je Džemali Defterdarzade. Vid. Š. Sami, *Qāmūs al-āclām*, III, s. 1833—1834.

- L. 40b — Biografski podaci o prvoj četvorici halifa uzeti iz djela *Nizām al-'ulamā* Hasana Kafije Prušćaka.
- L. 41a — Neke jezičke bilješke, među njima dvije uzete iz rječnika *aš-Šihāh*.
- L. 41b — Dvije bilješke o pozitivnim i negativnim ljudskim osobinama, čiji je autor neki 'Isa b. 'Isā.
- L. 42a—47b — Izvodi iz različitih djela iz oblasti jezika, među njima i jedan izvod iz nekog Šejh Jujinog djela (1. 43b).
- L. 48a — Uzorci pisama »*hatt-i Hurmuzi*« i »*hatt-i Ġa'fari*«;
— Izvodi iz djela Šejh Juje.
- L. 48b—49b — Izvodi iz različitih djela, među njima neki iz djela Šejh Juje.
- L. 50a—52b — Izvodi iz različitih pravnih i moralističkih djela, na arapskom jeziku.
- L. 53a — *Tāriḥ-i, sā'at l mewlewī el—ḥāḡḡ Suleymān efendī el-Mostāri* — kronogram o gradnji sahat—kule (5 bejtova) koji je ispjevao mostarski pjesnik Sulejman-efendi¹²¹, sa oznakom godine 1046/1636.¹²²
- L. 53b — Dva hadisa uzeta iz djela *Duḥr al-'ābidīn*.
- L. 54a — Imena i neke osobine Muhamedovih drugova.
- L. 54b — *Mostār köprüsünün tāriḥidir* — kronogram o gradnji mostarskog mosta 974/1566—67. (Isti je zabilježen na l. 8b u ovom rukopisu);
— Izvod iz putopisnog djela *Tuhfat al-'ārifin* Šejha Mahmuda Bošnjaka (*Şayḥ Maḥmūd Bosnawī*)¹²³.
- L. 55a — Kratka bilješka o Hidru, na arapskom jeziku.
- L. 55b — Izvod iz djela *Manbā 'al-ādāb*¹²⁴.
- L. 56a—59b — Izvodi iz različitih djela i raznih oblasti, na arapskom jeziku.
- L. 60a — Nekoliko stihova na turskom jeziku.
- L. 60b—64a — Izvodi iz različitih djela i raznih oblasti, na arapskom jeziku.
- L. 64b — Nekoliko izreka u obliku stiha čiji su autori *aš-Šāfi'i, Ibn Sīnā, Imru'ulQays, 'Alī i' A'iša*.
- L. 65a — Fragment jezičke disputacije između vezira Jahja Bermekija i učenjaka Kisa'ija, na arapskom jeziku.
- L. 65b — Kratak izvod (5 redaka) iz kanun-name za Kliški sandžak, koji se odnosi na cijene žitarica, šire i resm-i çift;
— Drugi fragment iz disputacije sa L. 65a.
- L. 66a — Četiri bejta Imama Šafi'ija;
— Nekoliko hadisa uzetih iz djela *Niṣāb al-aḥyār*.

121. Mostarski pjesnik Sulejman do sada nije bio registrovan među pjesnicima iz XVII vijeka.

122. Upor.: Hivzija Hasandedić, *Spomenici kulture turskog doba u Mostaru*, Sarajevo, 1980, str. 147—149.

123. Šabanović, *Književnost . . .*, str. 707—798.

124. *Ḥaḡi Ḥālifa, Kāšf al-zunūn*, II, s. 1847.

- L. 66b — Nekoliko izreka i jedna zagonetka.
- L. 67a — *Gā'ibi efendi vezīr-i a'zam Suleymān paša ḥazretlerine gönderdüğü mektūbun şūreti dir* — pismo šejha Gaibije upućeno velikom veziru Sulejman—paši, sa potpisom Mustafa Gaibi¹²⁵.
- L. 67b — Prazan.
- L. 68a — Četiri stiha, bez oznake autora.
- L. 68b—69a — Prazni.
- L. 69b — Dva izvoda iz djela *Fetāwā-i bezzāziyye*¹²⁶.
- L. 70a—b — List je poderan u onom dijelu u kome ima teksta.
- L. 71a — Uputstvo o određivanju prvog dana u mjesecu;
— Pjesma nepoznatog autora (6 bejtova), na arapskom jeziku.
- L. 71b — Izvodi iz raznih djela na arapskom jeziku.
- L. 72a — Izreke i stihovi na arapskom i turskom jeziku.
- L. 72b—75a — Izvodi iz različitih djela i raznih oblasti.
- L. 75b — Dva izvoda iz djela *Šir'at al-islām*;
— Nazivi za osam vrsta gozbe;
— Nazivi za pet vrsta uživanja i njihovo trajanje.
- L. 76a — Definicije za neke pojmove;
— Tri rimovane zagonetke čiji je autor Šejh Muhamed Bistrigi;
— Dvije zagonetke bez oznake autora.
- L. 76b—77a — Izvodi iz različitih djela i mudre izreke na arapskom jeziku.
- L. 77b—78a — Izvodi iz nekih djela iz oblasti tefsira.
- L. 78b—79a — *Wašiyet-i ḥwāḡe 'Abd al-ḥāliq 'Aḡdawānī ustād-i Qāḡi Bayḡāwī* — oporuka na perzijskom jeziku, sa prevodom na turski (na margini).
- L. 79b—80a — Izvodi iz djela *Muḡādarāt al-awā'il wa musāmarāt al-āwāḡir*.¹²⁷
- L. 80b — Izvod iz djela *Tafsīru Lubāb*.
- L. 81a—b — Prazan.
- L. 82a—b — Izvodi iz djela *Muntāḡab al-muntāḡab*¹²⁸
- L. 83a—b — Izvodi iz nekih djela iz oblasti komentara Kur'ana (*tefsīr*).
- L. 84a — Prazan.
- L. 84b — Izvodi iz djela *Ḥāšiya Dede efendi*.
- L. 85a—87b — Izvodi iz djela *Muntāḡab al-muntāḡab*.
- L. 88a—b — Bilješka o pohodu velikog vezira, serdara Ahmed—paše Čuprilića na otok Krit mjeseca zulhidže 1070/8. 8. — 5. 9. 1660. sa podacima o broju poginulih vojnika i utrošenoj ratnoj opremi.

125. Vid. ovdje u opisu medžmue br. 4287 l. 33b.

126. K. Dobrača, *Katalog arapskih, turskih i perzijskih rukopisa*, Svezak drugi, str. 735.

127. Autor ovog djela je Ali Dede Bošnjak. Vid. Šabanović, *Književnost* . . . , str. 96—101.

128. Ahlwardt, IX, S. 46.

- L. 88b—89b — Izvodi iz različitih djela.
- L. 90b—91a — *Nemçe kıralından vezîri a'zam 'Alî—paşa hâzretlerine gelen nâme şûreti dir* — prepis pisma koje je velikom veziru Damad Ali—paši uputio austrijski kralj 1128/1716. godine.
- L. 91b — Prazan.
- L. 92a — Fetve poznatih pravnika Abus-Sucuda i Ibn Kemal—paše;
— Kronogram (5 bejtova) o osvojenju Janoka u Mađarskoj, 1002/1593—94. od pjesnika Tigija.
- L. 92b—93b — Izvodi iz pravnih i tefsirskih djela.
- L. 94a — Bilješka o vjerovanju i »nesretne« dane u mjesecu, u kojima ne treba poduzimati nikakve poslove, i popis takvih dana u svakom mjesecu;
— Narodni kalendar sa navođenjem narodnih praznika i razmakom između pojedinih praznika.
- L. 94b — Jedna izreka Lokmana Mudrog;
— Uputstvo šta i kada treba »učiti« za ispunjenje želje;
— Savjeti Aleksandra Velikog (23 savjeta) koje je on naučio od svog učitelja Aristotela.
- L. 95a—b — Fragment iz nekog djela na arapskom jeziku iz oblasti hadisa.
- L. 96a—b — Izvodi iz različitih djela na arapskom jeziku.
- L. 97a — Godine rođenja i smrti nekih značajnijih ličnosti iz arapske prošlosti.
- L. 97b—98a — Izvod iz djela *Ġawāhir al-fiqh*.¹²⁹
- L. 98b — Prazan.
- L. 99a—109b — Kratki izvodi iz različitih djela i različitih oblasti, na arapskom jeziku.
- L. 109b — Rangiranje naučnika prema stepenu znanja.
- L. 110a — Dva munadžata (*munāġāt*) na perzijskom jeziku (po 2 bejta), bez oznake autora;
— Pjesma (5 bejtova) Imama Šaficija u pohvalu njegovog učitelja Abu—Hanife, na arapskom jeziku;
— Izvod iz djela *Al-Ināya*¹³⁰.
- L. 110b—116a — Kratki izvodi iz različitih djela i različitih oblasti, na arapskom i turskom jeziku.
- L. 116b — Prazan.
- L. 117a — Izvodi iz raznih djela na arapskom jeziku.
- L. 117b—119a — *Şûret-i hâtî-i humāyûn* — prepis carskog fermama upućenog početkom mjeseca ševala 1150/22. — 31. 1. 1738. bosanskom valiji — veziru Ali—paši, drugim visokim vojnim i ostalim funkcionerima i čitavoj bosanskoj vojsci u kome se iskazuje priznanje za njihovu odbranu od neprijatelja i dodjeljuje im se 300 kesa akči za jačanje vojne spremnosti.

129. Isto, III, S. 282.

130. Isto, VI, S. 436.

- L. 119b — Prazan.
- L. 120a—121b — Kratki izvodi iz različitih djela i različitih oblasti.
- L. 122a — Dva bejta na turskom jeziku, bez oznake autora.
- L. 122b—123a — Uputstvo o vremenu i načinu učenja pojedinih doval i tekst tri dove koje se uče u određenim prilikama.
- L. 123b—124b — *Qānūn der beyān-i aḥwāl-i ṭapū* — Kanun-nama o nasljeđivanju državnog zemljišnog posjeda. Temelji se na fermanima iz 975/1567—68, 1010/1602, 1012/1604. i 1013/1605. godine.
Na kraju nedostaje izvjestan dio teksta (vjerovatno veći, jer se tekst prekida nakon dijela drugog poglavlja).
- L. 125a — Izvod iz djela *Tuḥfat al-ʿarīfin* Šejha Mahmuda Bošnjaka.
- L. 125b—127a — Kratki izvodi iz različitih djela.
- L. 127b—128b — Kratka rasprava nepoznatog autora o arapskim slovima i njihovom značenju u jeziku.
- L. 128b—129a — Fragment iz djela *Tanwīr al-qulūb min zuḥmat ad-du-nūb*.
- L. 129a — Izvod iz djela *Šakk-i Ibn Ḥāḡib* o pisanju znaka »hemze«, na turskom jeziku.
- L. 129b—131a — *ʿIlm-i kīmyā beyānūnda* — kratka rasprava o alkemiji iz djela *Tuḥfat al-ʿarīfin* Šejha Mahmuda Bošnjaka.
- L. 131b — *Waʿzdan mukaddemce okunan duʿā dir* — dova na turskom jeziku koja se »učić prije propovijedi u džamiji.
- L. 132a — *Wāʿzdan sonra okunan duʿā dir* — dova koja se »učić poslije propovijedi.
- L. 132b — Jedna dova.
- L. 133a—138a — Kratki izvodi iz djela *Ḥayāt al-ḥayawān*.
- L. 138b — *Ḥikāyet* — kratka priča iz djela *Gāmiʿ al-maḡālis*.
- L. 139a — Pjesma nepoznatog autora (9 bejtova) na turskom jeziku u kojoj autor moli Boga za pomoć islamskoj vojsci i dova na arapskom jeziku sličnog sadržaja.
- L. 139b — *Gūlbend duʿā denilen bu dur* — dova na turskom jeziku koja se »učić u određenim prilikama, ovdje povodom rođenja princa Selima (kasnije sultana Selima III).
- L. 140a — Dova za vojnike koji odlaze u borbu, na arapskom jeziku.
- L. 140b—141a — *Bin yüz yirmi dōrt senesinde Mostār kapudani iken ṭarīq-i ḥāḡ-i šerīfde wefāt eden Vučyak zade el-ḥāḡḡ Aḥmed wefātina tāriḥdir ḥālā Bosna mukabelecisi Mostāri secādetli Krpī zade Muṣṭafā aganīn gufte-sidir* — kronogram o smrti mostarskog kapetana hadži—Ahmeda—age Vučjakovića koji je umro na putu na hodočašće 1124/1712. godine (31 bejt)¹³¹.

131. Vid. ovdje u opisu medžmue br. 4287, l. 85b—86a.

- L. 141a — *Laṭīfe* — pod ovim naslovom je bilješka o tome kako je sultan Mahmud sjedio u bašti sa izvjesnim Sevdaijom (Sewda'i) kada je prošla mlada robinja koja je hramala. Tim povodom je sultan Mahmud izrekao jednu opasku u jednom bejtu, a Sevdai mu je odgovorio drugim bejtom.
- L. 141b—143a — *Risāla fi al-kayy* — rasprava nepoznatog autora o spaljivanju rana, sa pravnog stanovišta, na arapskom jeziku, napisana, kako se navodi na kraju, 1121/1709. godine.
- L. 143a—144a — Dva fragmenta iz djela *Ḥayāt āl-ḥayawān*, jedan pod naslovom *Ḥikāya laṭīfa fi al-ḥayya*, koji govori o zmiji, a drugi pod naslovom *Fā'ida uḥrā*.
- L. 144b — Izvod iz djela *Miftāḥ al-ḥuṣūl li mir'āt al-uṣūl fi šārḥ mirqāt al-wuṣūl* Mustafe Ejubovića — Šejh Juje;
— Fetva Vaiz Alije, muftije Blagaja i Ljubinja;
— Bilješka o pojavi kuge u Mostaru u mjesecu rebiu I 1144/septembar 1731.
- L. 145a — Fetva mostarskog muftije Mustafe;
— Kratki izvodi iz nekih pravnih djela, na arapskom jeziku.
- L. 145b—147a — Kratki izvodi iz različitih djela iz raznih oblasti.
- L. 147b—153b — Skraćeni prevod, sa arapskog na turski jezik, traktata o liječenju epidemija pomoću dova i zapisa. Autor traktata je nepoznat (u tekstu se navodi da je iz Buhare), a prevodilac je izvjesni 'Abdulganiyy.
- L. 154a—155a — Izvodi iz djela *Rāḥat al-arwāḥ*.
- L. 155b—156a — *Munāḡāt-i Fewzī li ḡenāb-i kibriyā' ḡallat 'āzmatuhu berāyi def'i tā'ūn we webā'*¹³² — oda Bogu radi spasa od kuge i sličnih pošasti. Pjesma ima 24 bejta, a svaki četvrti je refren.
- L. 156b—158b — Rasprava nepoznatog autora, o razlikama i nijansama u značenju sličnih pojmova u arapskom jeziku (napr. *rahmān* i *rahīm*, *ḥamd*, *ṣukr* i *tenā*, *magfirat* i *cafw*, *āl* i *ehl*, itd.).
- L. 158b — Kratka definicija *'ilm-i ḥaṭṭ*, prema poznatom arapskom gramatičaru Ibn Ḥāḡibu, na turskom jeziku.
- L. 159a — *Ḥaḡḡ du'ās' bu dur* — dova za put na hodačašće, na turskom jeziku;
— Pravila za pisanje slova »t« u arapskom jeziku, uzeta iz djela *Sakk Ibn Ḥāḡib*.
- L. 159b—160a — *Munāḡāt berayi inhizām a'dā-i dīn* — obraćanje Bogu sa molbom za pobjedu islamske vojske. Autor ove pjesme na turskom jeziku nije poznat. Pjesma ima 26 bej-

132. Dva naša pjesnika nosila su ovq ime: Mehmed Fevzi iz Sarajeva (umro 1084/1673) i Poznatiji Fevzi Blagajac (umro oko 1160/1747). Vid. Šabanović, *Književnost . . .*, str. 338—339. i 449—452. Ne možemo reći koji od njih dvojice je autor ove pjesme.

- tova, a svaki četvrti polustih je refren. Pjesma je zapisana (a možda i ispjevana) početkom džumaza I 1182/13. — 22. 9. 1768.
- L. 160b—161a — *A'dā-i dīn ile, etnā-i muḥārebe de okunan du'ā dir* — ratna dova na arapskom jeziku.
- L. 161b—162a — Dova u stihovima za pobjedu islamske vojske (22 bejta), na turskom jeziku, bez oznake autora.
- L. 162a — *Munāgāt-i diger* — dova u stihovima (5 bejtova), sa istom tematikom, na turskom jeziku;
— *Munāgāt-i diger der berāyi inhizām-i a'dā-i dīn* — još jedna dova sa istom tematikom (5 bejtova), na turskom jeziku.
- L. 162b — Dova u stihovima (14 bejtova), sa istom tematikom, na turskom jeziku.
- L. 163a — *Der waṣf-i qantare-i Mostār li Meḡāzi el-merḥūm* — opis mostarskog mosta od pjesnika Medžazija¹³³ (17 bejtova).
- L. 163b—165a — *Al-maḡlis as-sābi' 'ašar fi 'adami tāḡāwuz āl-amrāḡ wa al-īlal illā bi idnillāh ta'ālā* — sedamnaesti odsjek iz nekog medicinskog djela, o prelaznim bolestima. Na kraju je oznaka da tako stoji u djelu *Maḡālis ar-Rūmi*.
- L. 165a — *Tasmīyat al-qāḡi Bayḡāwī* — kratka priča o tome kako je Bajdavi dobio svoj nadimak.
- L. 165b—166b — Izvod iz djela *Fatāwā-i bariyyāt*. Na kraju stoji bilješka da je to nađeno u nekim spisima umrlog muftije Ahmed-efendije, bez oznake godine.
- L. 166b — Bilješka iz 1186/1772. godine u kojoj se navodi da su se te godine u Bijelom Polju (Aq ova) kod nekog Hastaševića (Hastaš—zade) pčele rojile 34 dana prije Đurđevdana. U bilješci se također navodi da je njen zapisivač iste godine, 12 dana prije Đurđevdana, dobio rane trešnje od Mula—Ahmeda Šehovića (Šayhi—zade);
— Bilješka koja je kasnije i drugom rukom pisana u kojoj se kaže da je u livanjskom kadiru 1271/1854—55. godine zaklan neki izuzetno krupni vo.

x x x

Predstavljajući detaljno sadržaj dvije izuzetno bogate medžmue iz rukopisne zbirke Orijentalnog instituta u Sarajevu, željeli smo ukazati na obilje podataka koji se mogu naći u ovoj vrsti rukopisa. Medžmue, kao poseban vid stvaralaštva, ne mogu tematski ograničiti. One sadrže tekstove iz različitih oblasti, često na sva tri orijentalna jezika, bez određenog redosljeda sakupljenog materijala, ali gotovo uvijek uz svoj književni, književno-istorijski ili čisto istorijski sadržaj daju dosta podataka iz svakodnevnog života sredine u kojoj su nastale. Zbog toga njihova obrada predstavlja važan segment u izučavanju naše kulturne baštine na orijentalnim jezicima.

133. Vid. ovdje u opisu medžmue br. 4287, l. 88a—b.

DVIJE MOSTARSKE MEDŽMUE

Rezime

Među rukopisima od značaja za izučavanje kulturne istorije naših naroda treba svakako ubrojati i medžmue kao vrstu rukopisa čije bogatstvo i raznovrsnost sadržaja predstavljaju jedan od važnih izvora za identifikaciju domaćih autora koji su stvarali na orijentalnim jezicima. U medžmuama se često susreću prepisane pjesme mnogih naših već poznatih autora na tom polju, ali isto tako i pjesme ili pojedinačni stihovi nekih manje poznatih ili do sada nepoznatih stvaralaca.

U rukopisnoj zbirci Orijentalnog instituta, među mnogim drugim rukopisima, čuvaju se i dvije medžmue izuzetno bogate književnim, kulturološkim i istorijskim sadržajem. U njima se mogu naći imena i stihovi već poznatih mostarskih pjesnika na orijentalnim jezicima, ali i nekih autora čija imena ovdje prvi puta susrećemo. Među poznatima ćemo izdvojiti imena pjesnika Derviš—paše Bajezidagića, Ma'ilije, Adli—čelebije, Hilmije, Zija'ije, Hadži-Derviša Zagrića, Husamije, Ubejdije, Kudsije, Medžazije, Ibrahimia Opijača, te manje poznatih pjesnika Tab'ije, Fazlije, Jetimije, Mujije, Danišije i Sena'ije. Ovdje se prvi puta spominju i imena do sada nepoznatih pjesnika: Hulki iz Mostara, Muniri iz Mostara, Sulejman, također iz Mostara, Mula Ibrahim iz Ljubinja i Muhamed Bistrigi iz Sarajeva. Dalja obrada medžmua vjerovatno će omogućiti da se daju i drugi podaci o ovim autorima, a sigurno je da će se pojaviti još autora koji su stvarali na ovim jezicima, a o kojima do sada nismo imali podataka.

TWO MAĠMŪ^ĀS FROM MOSTAR

S u m m a r y

Among the manuscripts significant in the study of our peoples' cultural history, are collections of manuscripts known as *maġmū^Ās*. These documents have such richness and variety that they represent one of the main sources for the identification of local authors who wrote in Oriental languages — Arabic, Turkish and Persian. *Maġmū^Ās* often contain poems copied from many of our already well-known poets as well as poems or separate lines by some lesser-known or so far unknown authors.

In the Oriental Institute's Collection of Manuscripts, among many other manuscripts, two *maġmū^Ās* of exceptional literary, cultural, and historical value are kept. Not only names and lines of already known Mostar poets in Oriental languages can be found in them, but also lines by some other authors whose names we found here for the first time. From among the well-known poets we have the following: Darwiš paša al-Mostārī (MS 4287-ff. 5b, 66b, 68a, 88a); Mā'ilī al-Mostārī — Muštafā Krpo—zade (MS 4287 — ff. 5b, 69a, 83a, 85b—86a, 87b, MS 4288 — ff. 1a, 140b—141a); ^cAdli Celebi al-Mostārī (MS 4287 — ff. 40a, 76b, 80b); Hilmī al-Mostārī (MS 4287 — ff. 39b, 69b, 86b, 87a, 87b); Diya'i al-Mostārī (MS 4287 — ff. b7b, 70a—b, 71b, 85a); Haġi Darwiš al-Mostārī (MS 4287 — ff. 40a, 41a, 41b, 63a—66b, 76b, 88a, 88b); *Ḥusāmī* (MS 4287 — ff. 5a—b, 90b); ^cUbaydī (MS 4287 — ff. 41a, 80b); *Qudsi* (MS 4287 — ff. 67a—b); *Maġāzi al-Mostārī* (MS 4287 — ff. 88a—b, 89a, MS 4288 — f. 163a); *Ibrāhīm bin Ismā'īl al-Mostārī* (MS 4287 — ff. 86a—b, MS 4288 — ff. 23b—24a); from among the lesser-known poets we have the following: *Ṭabci* (MS 4287 — f. 3a); *Faḍli* (MS 4287 — f. 5a); *Yatimī* (MS 4287 — ff. 40a, 80b); *Müyī* (MS 4287 — f. 40a); *Dānišī* (MS 4287 — ff. 39b, 52a); *Tanā'i* (MS 4287 — ff. 40b, 41a—b). For the first time the names of so far unknown poets are mentioned here, e. g. *Ḥulqī Mostārī* (MS 4287 — ff. 87a, 89b—90a, 90a—b); *Muniri Ahmed efendi al-Mostārī* (MS 4287 — ff. 76a—b); *Sulaymān Mostārī* (MS 4288 — f. 53a); *Mula Ibrāhīm Lubinli* (MS 4287 — f. 73a); *Muḥammad Bistrigī* (MS 4288 — ff. 28b, 76a).

Further study of *maġmū^Ās* will probably provide more data on these authors and it is certain that names of more authors who wrote in these languages and have been unknown until now will emerge.